

A magyar városhálózat átalakulása, kis- és középvárosok szerepe

Prof. Rechnitzer János
egyetemi tanár, tudományos tanácsadó
MTA KRTK RKI NYUTO
Széchenyi Egyetem (RGDI)

Győr

Előzetes megjegyzések

- A városhálózat és a térszerkezet probléma folyamatosan jelen volt és van a hazai területi kutatásokban, néhány fontosabb irány kiemelése
- Enyedi akadémikus, RKK alapító főigazgató kiemelt, kedvelt kutatási területe volt (életműben folyamatosan, több összegző mű 2012)
- Számos összefüggésben történt a városhálózat vizsgálata: történeti, földrajzi, szociológiai, regionális gazdaságtani, közigazgatási, urbanisztikai, területi politika, nemzetközi kitekintés
- Nem foglalkozom Budapesttel, ez egy külön fejezet, más dimenzió (Barta 2010)
- Nem foglalkozom a nemzetközi kutatásokkal, mert azok részben esetlegesek voltak (egyenre szabottak), részben az elmúlt 5-8 évben erősödtek fel (ESPON)
- Fontosabb szakaszokat, kutatási súlypontokat adok meg, s ezzel hatások alakítását:
 - a hazai kutatási irányokra (trendalakítás),
 - a területi politika alakítására (szemléletmód alakítás,
 - a regionális tudomány fejlődésére (tudományformálás).

I. Nagyváros meghatározás és működési rendszerek, hálózati jellemzők (1984-1996)

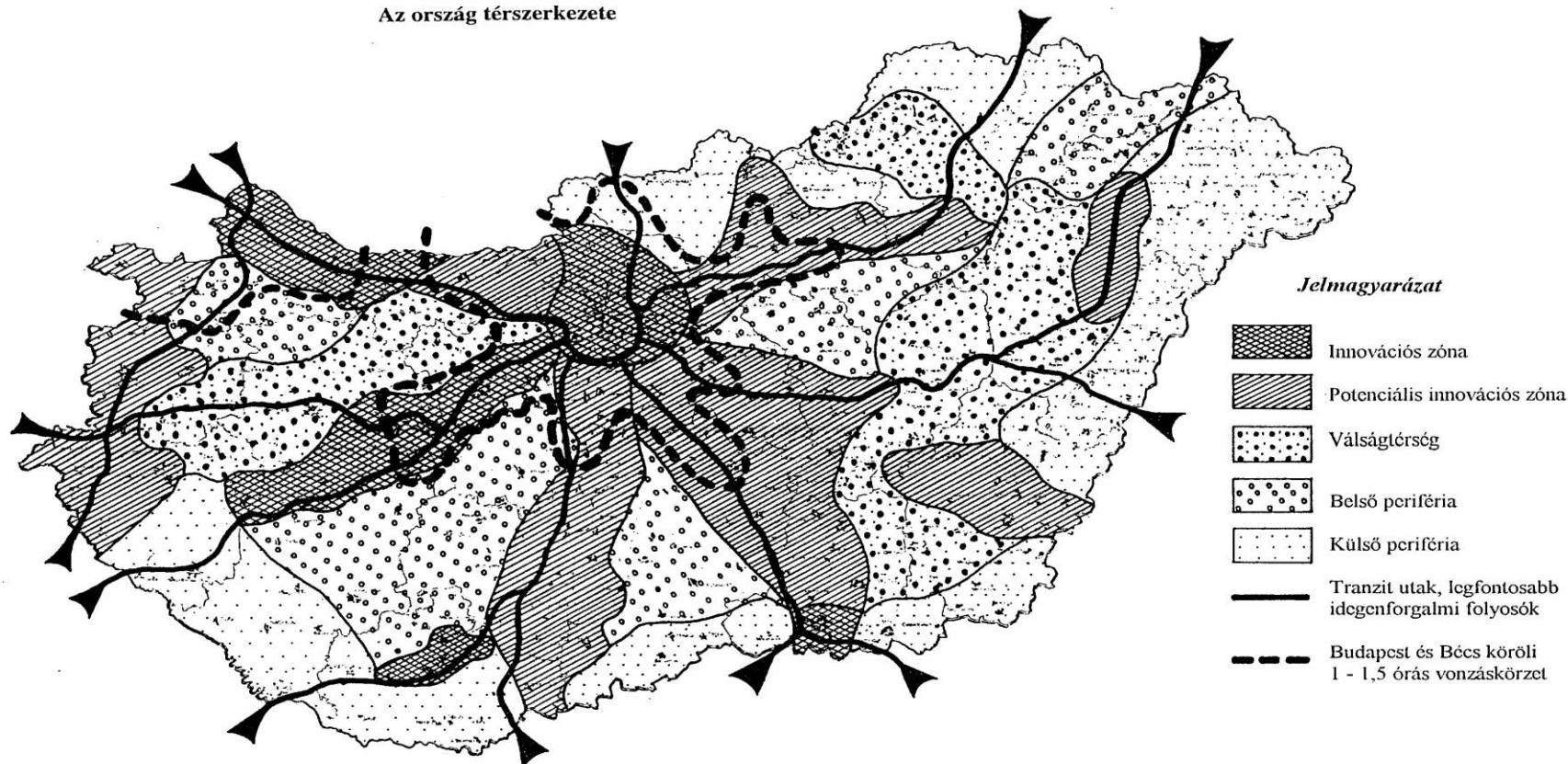
- Önkormányzati törvény előkészítése, nagyváros (megyei jogú város) értelmezésére, funkciók meghatározására (1989-1990) (Tóth, Rechnitzer 1990)
 - Komplex kutatás, regionális központok összehasonlító elemzése
 - Megosztott szerkezetek (intézményben, működésben, érdekérvényesítésben)
 - Eltérő helyi politika, kialakulatlan fejlesztési irányok
 - Rendezetlen térkapcsolatok, térségi együttműködések
 - Átalakuló gazdasági szerkezet
 - Regionális központ funkciók értelmezési kísérletek
- Tudományos eredmény:
 - Nagyvárosi igazgatás, kormányzás értelmezése (Pálné 1994)
 - Regionális innovációs potenciál értelmezése, városhálózat tagozódása, a nagyközpontok tipizálása (Rechnitzer 1993)
- Hatás a területi politikára:
 - Megyei jogú város meghatározása (50 ezer fő felett, majd lazul)
 - Régiók és a régió központok viták, szemléltetformálás
 - Országos Területfejlesztési Konceptió (1998) regionális központok megjelenése, önálló kezelése, azok szerepének kiemelése.

Magyarország térszerkezeti modellje, 1993.

Forrás: Rechnitzer, 1993

Az ország térszerkezete

II. Városhálózat és funkciók elemzések I. (1993-2006)

1. Innovációs potenciál elemzése: infokommunikációs adottságok és megújulás képesség (Rechnitzer 1993, Rechnitzer, Grosz, Csizmadia 2004, Rechnitzer, Grosz 2005)

- Differenciált nagyvárosi szerkezet, jól elkülöníthető fejlődési pályák (tudás és gazdasági központok).
- A városhálózat 45-50 érdemleges közép és kisvárosra épül, ezek tömörítik a megújítás erőforrásait.
- Kisvárosi hálózat funkcióhiányos, spontán kijelölések, gyenge térség szervezés.

2. Versenyképesség vizsgálatok (Lengyel, Rechnitzer 2000)

- Differenciált hálózat megerősítése, a gazdasági felszereltség meghatározó, de a helyi politika sem elhanyagolható (alkalmazkodás, befogadás, helyzet, támogatások).
- Sikeres város kritériumai (Enyedi 1997).

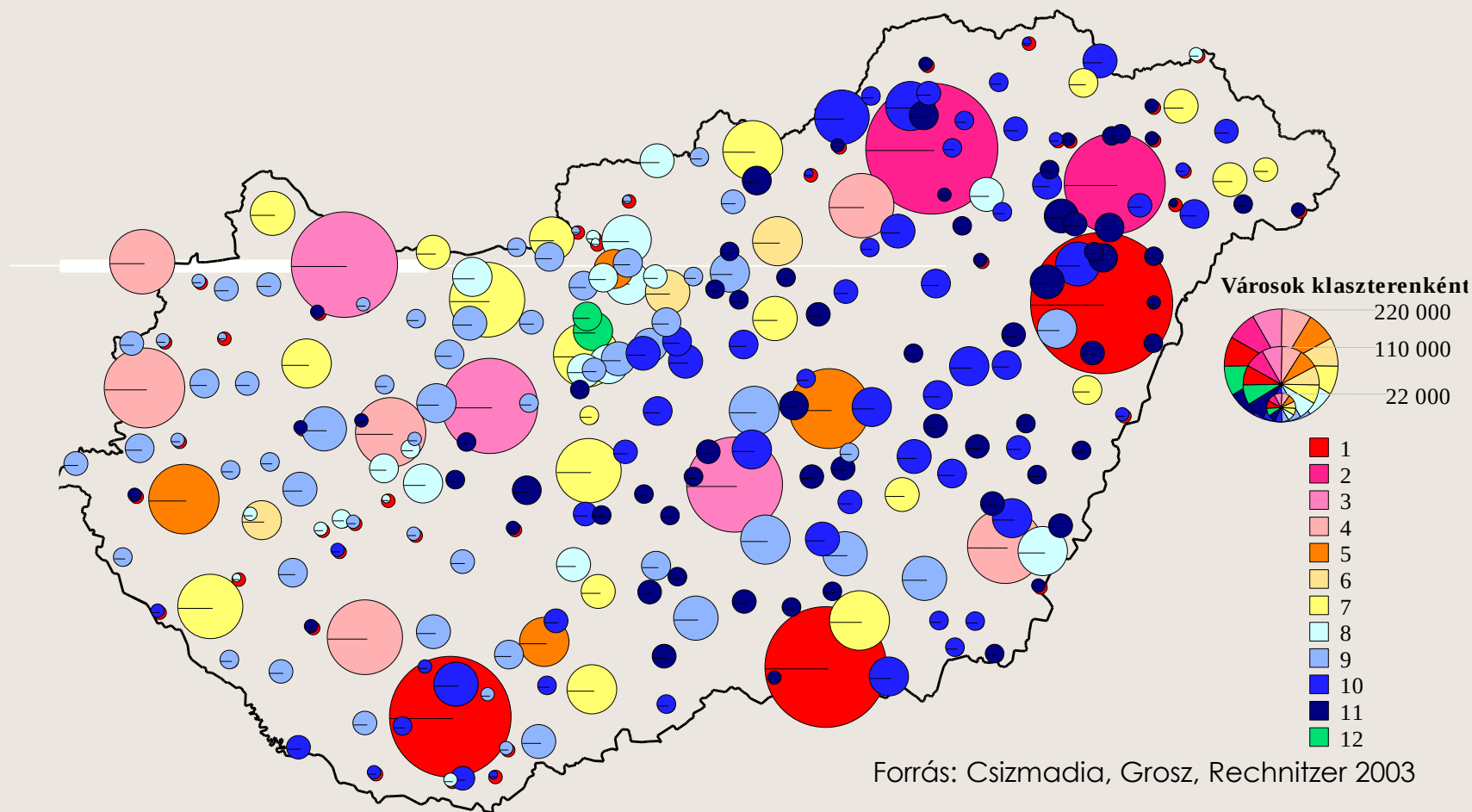
II. Városhálózat és funkciók elemzések II. (1993-2006)

3. Városhálózat történeti györekei, új fejlődési irányok, európai dimenziók (Beluszky 1996, 1999, Beluszky, Győri 1999, 2004)

- Funkciók történeti megközelítése, hosszú távú meghatározottságok kiemelése.
- A hálózat sajátos szerkezete, térbeli kapcsolatok hiányossága, új fejlesztő erők (nagyberuházások, határ menti helyzet, turizmus, fővárosi agglomeráció városai), nagyközpontok átstrukturálása.
- Típusok: Dinamikus fejlődő, növekedő városok, mérsékelt dinamikájú városok, stagnáló városok, pozícióikban viisszeső, stagnáló-hanyatló városok, csökkenő méretű, hanyatló városok.

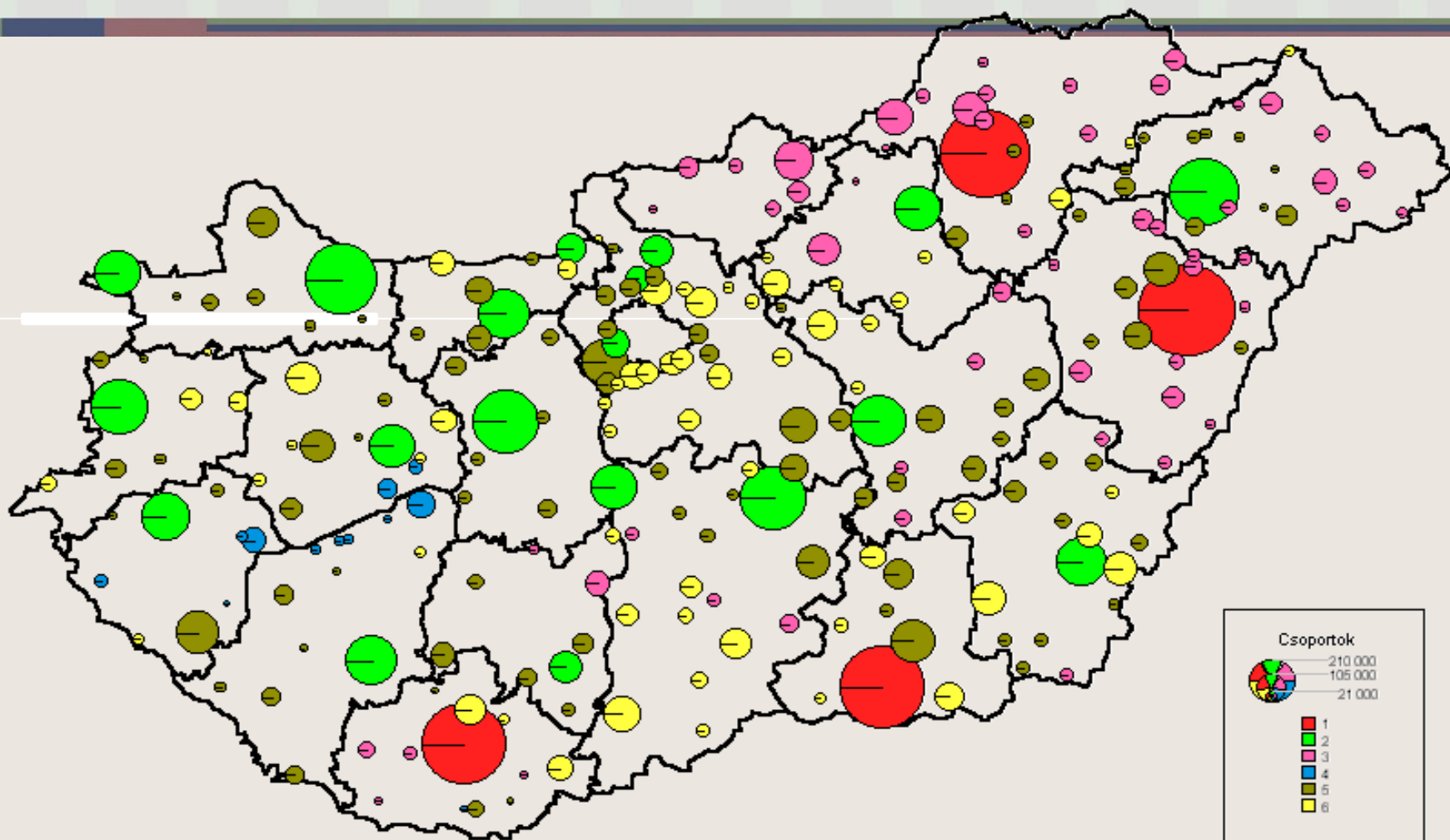

Megújulási képesség a hazai városhálózatban (2001)

A városok fejlettsége az info-kommunikációs szektor és a társadalmi-gazdasági potenciál alapján, 2000

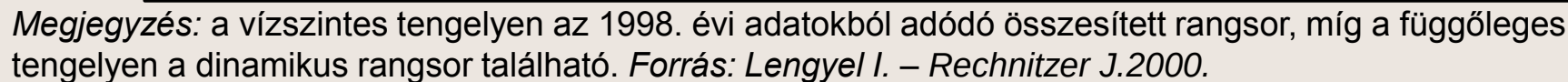
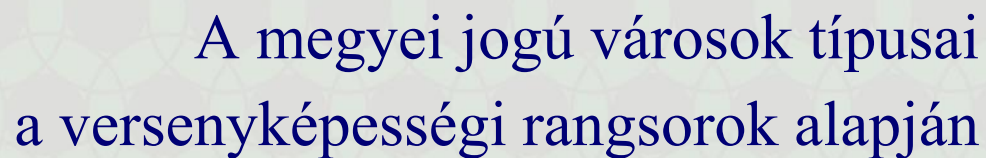

A magyar városhálózat tagozódását formáló tényezők

Forrás: Rechnitzer 2002, 2007

1990	1997	2002
Centrum funkciók (45%) •Közüntézmény ellátottság •Lakásállomány	Szervezet és tevékenység innovációk (40%) •Kommunikációs rendszerek •Fogyasztás új terei	Szervezet és tevékenység innováció (30%)
Szellemi erőforrások (30%) •Iskolai végzettség és képzettség	Gazdasági potenciál (30%)	Szellemi erőforrások (30%)
Gazdasági potenciál (15%) •Gazdasági szervezetek száma, vállalkozói aktivitás	Centrum funkciók (15%) •Közüntézmények és közszolgáltatások	Gazdasági potenciál (25%)
Szervezet és tevékenység innovációk (10%) •Távközlés és gépkocsiállomány	Szellemi erőforrások (15%)	Centrum funkció, társadalmi aktivitás (15%)

III. Városrendszer, várostér és városi társadalom (2006-2010)

1. Város, mint rendszer kormányzása (Pálné 2008, TÉT különszám, 2010)
 - Új típusú városirányítási modellek
 - Város és térségének kapcsolatai, térség szervezési modellek (Somlyódy Péter 2011)
2. Növekedési pólusok. Nagyvárosi rendszerek európai és magyar dimenzióban (Magyar Tudomány 2007/6. tematikus szám)
3. Funkcionális várostérség (Faragó 2006, 2008, 2009)
 - Város új kapcsolati rendszere, a város és térsége
 - Policentrikus hálózat kialakítása
 - Nagyvárosi funkciók újraértékelése, tervezési rendszerek kapcsolata
3. Városi társadalom (Szirmai 2009, 2010, 2015)
 - Új társadalmi szereplők, koncentrációs folyamatok
 - Nagyvárosok humán erőforrás koncentrációja

Hatása a területi politikára:

- Országos Területfejlesztési Konceptió (2005, regionális központok)
- növekedési pólus program (2006, sikertelen, majd 2010-2013 részben újraéled)
- regionális központok megerősítése (2004-2006, félig-részben, napjainkban ismét)
- funkcionális várostérség (2006-2007, elakadt)

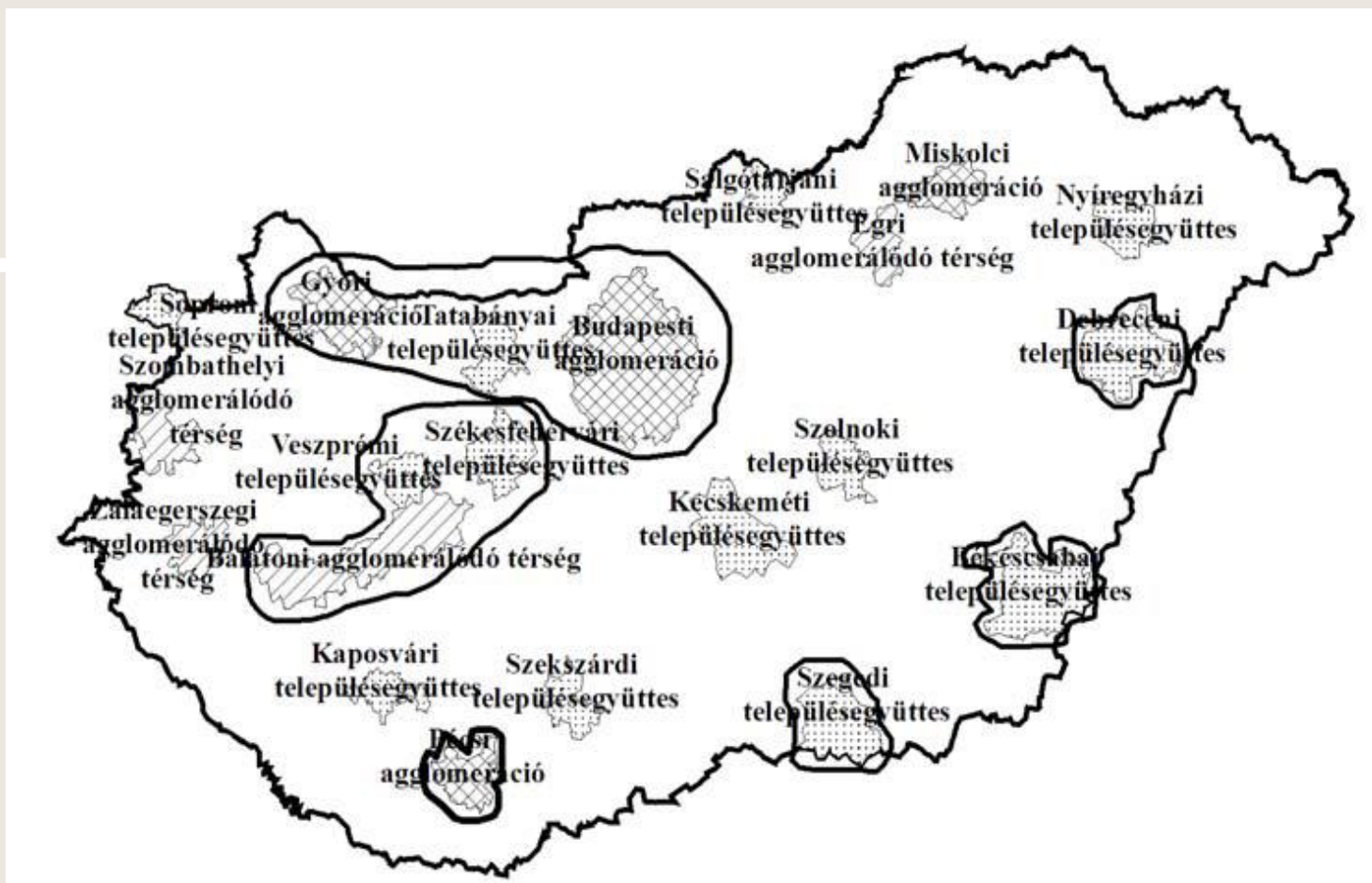

A magyar nagyvárosok és funkcióik az elmúlt 25 évben

- Budapest egyedüli MEGA város; erős versenytérben (Bécs, Pozsony, Zágráb, Belgrád)!
- Megyei jogú városok: önkormányzati törvény: 50 ezer főnél nagyobb népesség, majd megyeszékhelyek is (1994) 23 db,
- Nagyvárosok: 100 ezer fölött nyolc város, népesség 11,7 % (európai dimenzióban nemzeti szintű regionális központok)
- Nagyvárosok pozícionálása (1990-2015)
 - 1990-1994: Köztársasági megbízott központja (hat központ)
 - 1998-2010: Tervezési-statisztikai régió központja; RFT központ, RFÜ központ
 - 2004-2006: Növekedési pólusok: 5+2 (kísérlet)
 - 2005-2009: Államigazgatási szervek regionális központjai (kísérleti regionalizáció)
 - 2008: Funkcionális városi körzet (FVT) településhálózat fejlesztési (konceptió tervezet)
 - 2007-2013: Integrált Városfejlesztési Stratégia (IVS) (erős forrás koncentráció)
 - 2010-től: gazdasági és politikai funkciók felerősödése, gazdasági szerepek átrendeződése, megye-nagyváros új kapcsolat, intézményi koncentráció, illetve funkciók államosítása (új/régi növekedési központok?)
 - 2014-2020 Megyei jogú Városok, Integrált Településfejlesztési Stratégia (ITS) (forrás), kapcsolat a megyével, TOP)
 - 2015. Az ünnepélyes forrás (döntően EU) osztás: Modern városok program (hol van?)

Agglomeráció, agglomerálódó térség, településegységek (2010)

IV. Városhálózat a KKE térségben, városi funkciók átalakulása (2010-2014)

1. KKE városhálózata (Horváth 2014, Tagai 2013)

- szerepek a területi szerkezetben
- fejlődési irányok, funkciók változása

2. Nagyvárosi szerkezetek, fejlődési pályák, ipari körzetek

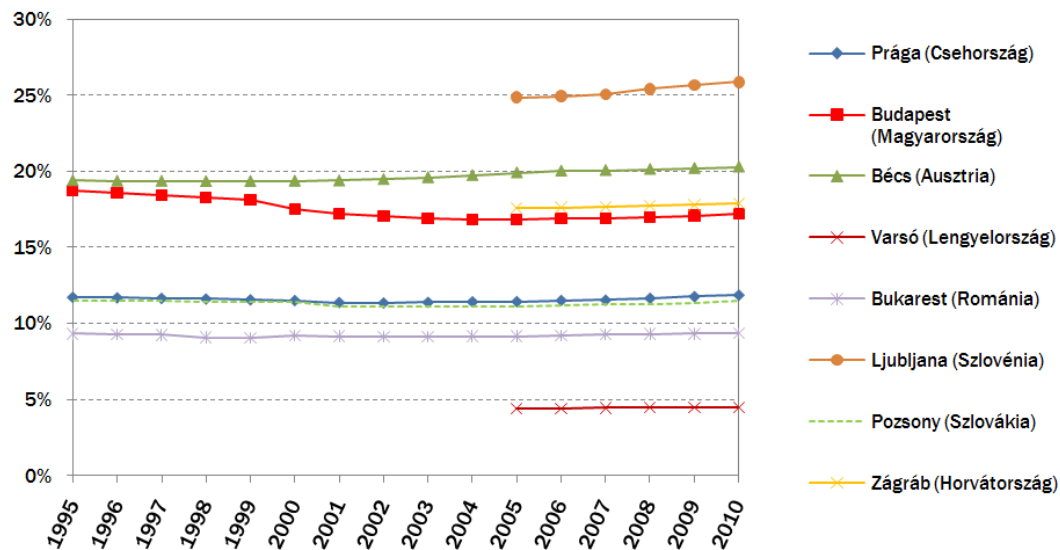
- gazdaság telephelyválasztása és a helyi adottságok (területi tőke?) kapcsolatai (Lux 2013)
- Ipari körzetek elmélete, vizsgálati módszerek (Rechnitzer 2014, TÉT különszám, Faragó, Lux 2014)
- Győri Járműipari Körzet kutatás (hat+2 kötet)

Hatás a területi politikára:

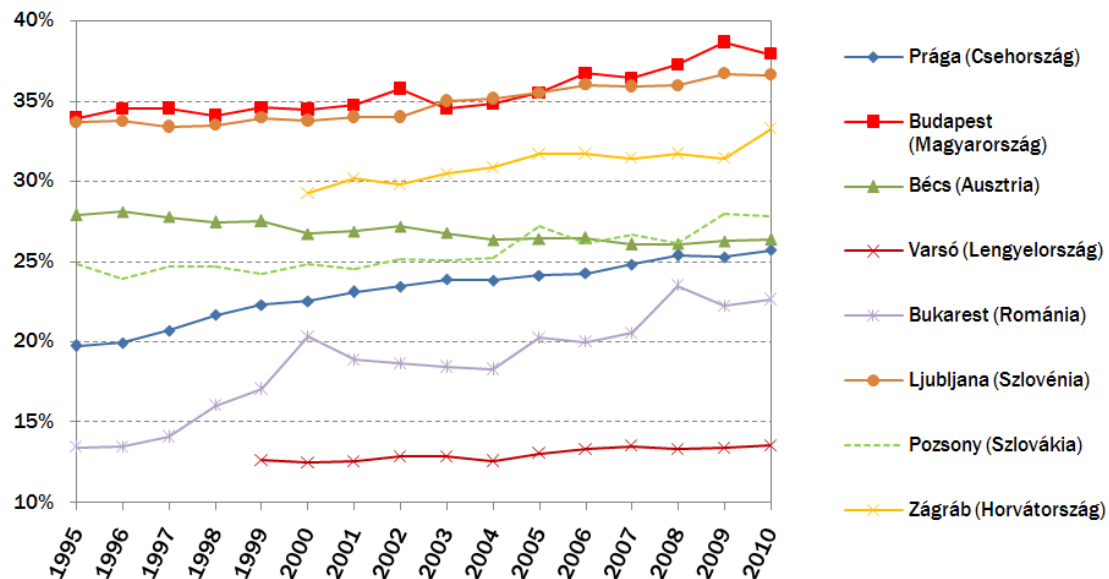
- Funkcionális várostérségek megjelenése a fejlesztési koncepciókban
- OFTF Koncepcióban nagyvárosi, városi övezetek, szigetország megszűnt
- TOP nagyvárosi fejlesztések önálló támogatása, nagyváros felértékelődése

Fővárosok súlya a KKE országokban

A fővárosi régiók súlya országuk népességében

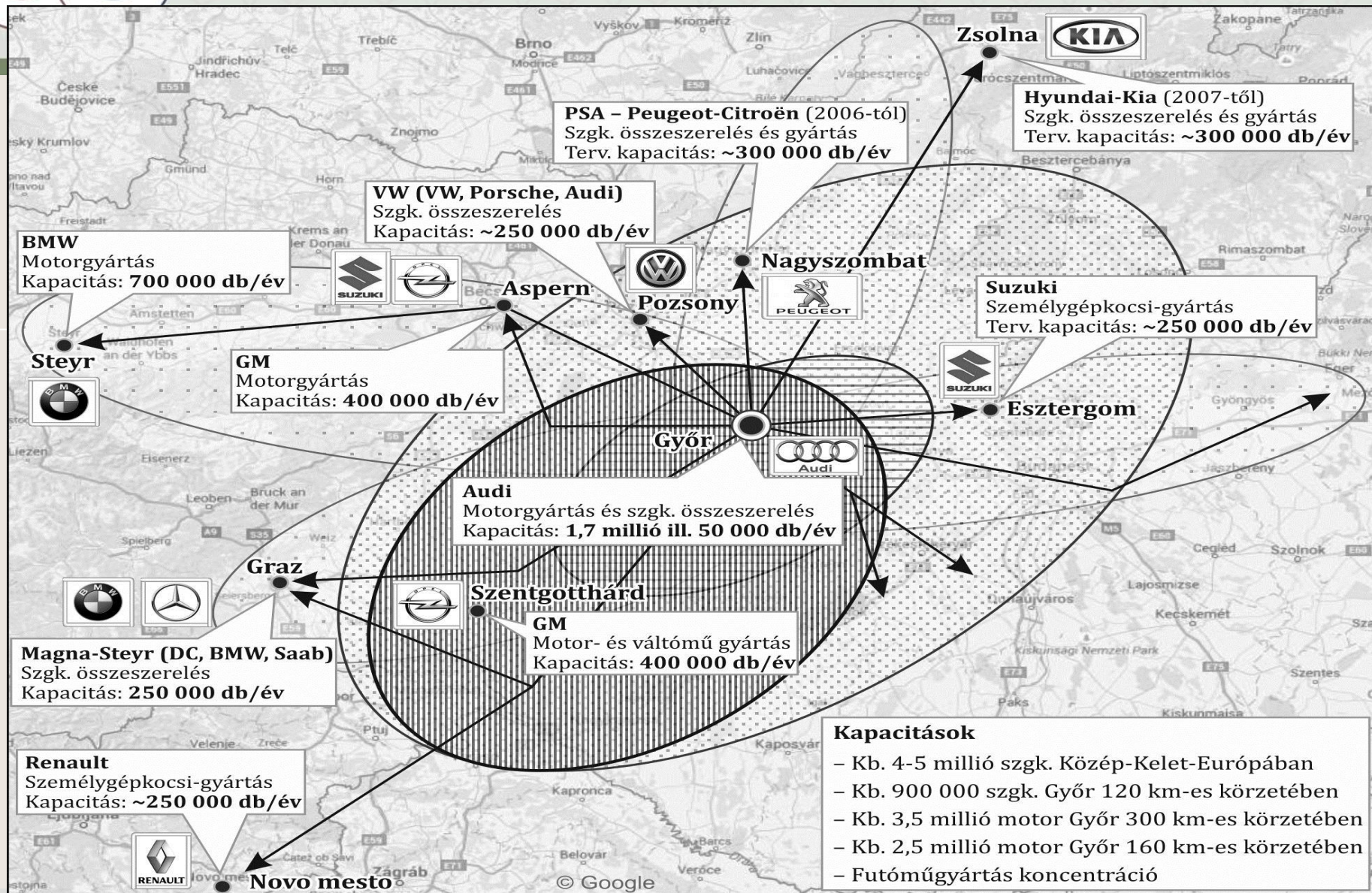

A fővárosi régiók súlya országuk GDP-jéből

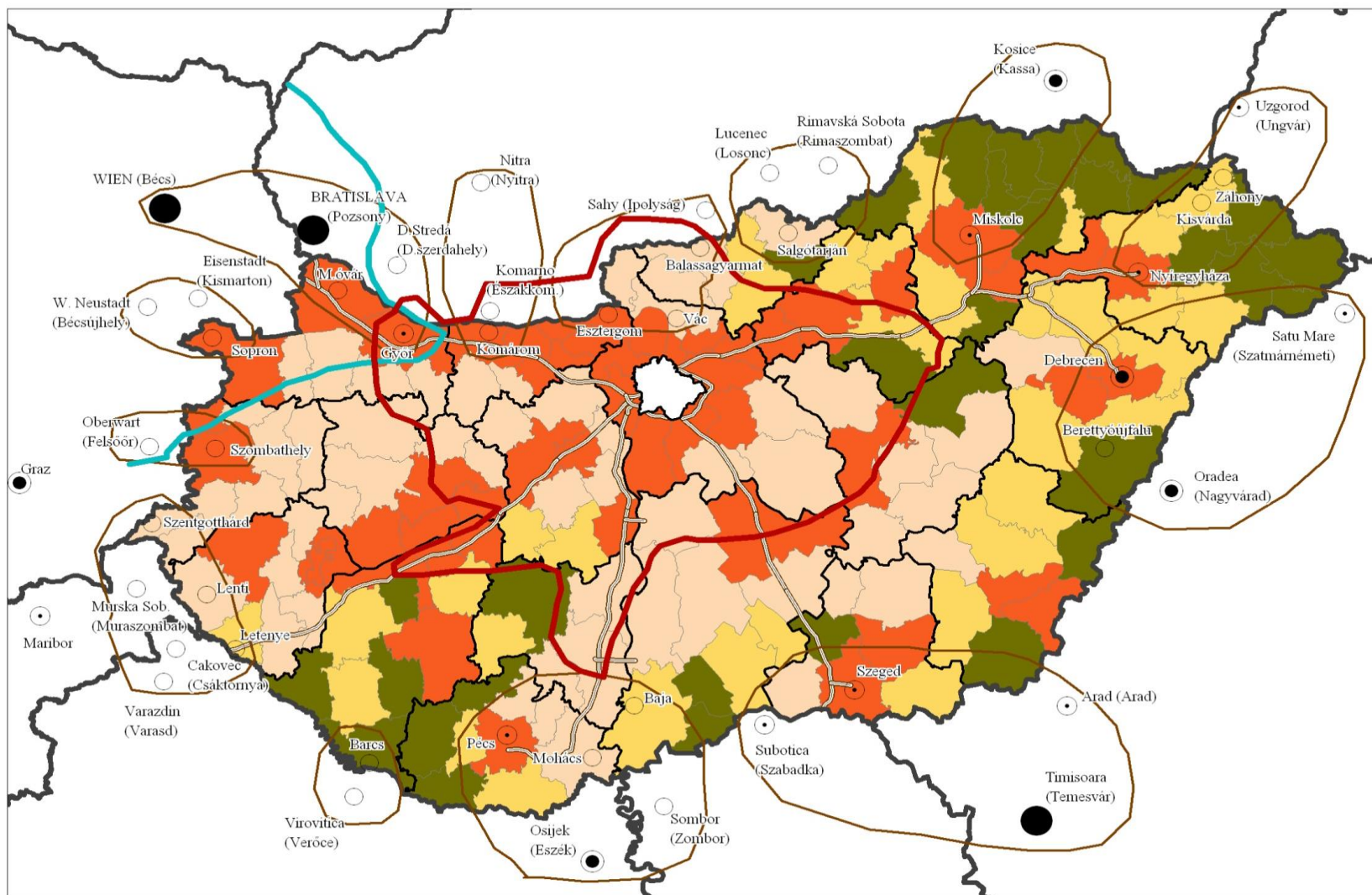

Közép-európai járműipari körzet (2015)

Forrás: Rechnitzer, Smahó 2011

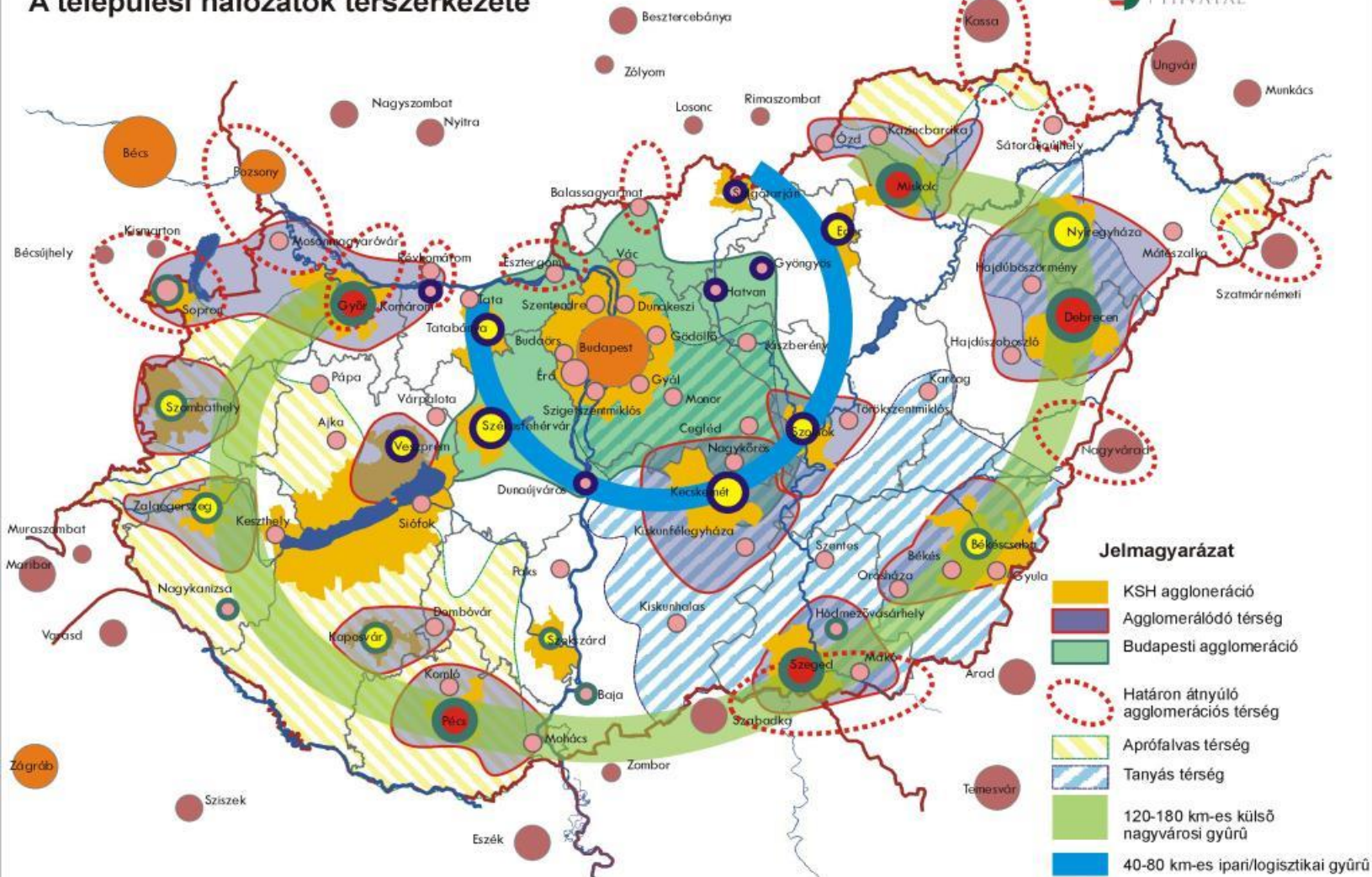

Külső és belső nagyvárosi gyűrűk, 2013

A települési hálózatok térszerkezete

NEMZETGAZDASÁGI
TERVEZÉSI
HIVATAL

Jövőbeli irányok a város, a városhálózat kutatásban

- Nemzetközi összehasonlítás, hangsúlyosan a KKE térségre, kapcsolódási pontok (pl. járműipar, fejlődési tengelyek, egyetemi központok, versenyterek).
- Állapotvizsgálat és helyzetelemzés mellett fejlődés vizsgálatok, fejlődési típusok meghatározása
 - Evolúciós regionális gazdaságtan módszereinek alkalmazása: területi tőke, annak alkotó elemeinek időbeli változásának feltárása, fejlődés hordozóinak tartalmi elemzése, fejlődési modellek (Rechnitzer 2014, 2015).
- Funkcionális várostérségekre nagyobb hangsúlyt helyezni az elemzésekben, minimális a kutatási szint (irányok: szerepek, azok változása, térségi kapcsolatok, új területi együttműködési formák, helyi és rendszer kormányzás, tervezési rendszerek, közösségépítés, intézményi keretek).
- Városhasználat, városi tér alakulása, a városi minőség, a városi társadalom átalakulása, mindezek jövőbeli trendjei.
- A városhálózat és a fejlődés új tényezőinek (humántőke, kultúra, felsőoktatás, kreatív tényezők, új gazdaság szereplők, térkapcsolatok) kapcsolata, hatása.
- A Smart City, Élhető Város, Ökováros stb. új fejlesztési koncepciók és beavatkozások hatásainak nyomonkövetése, vagy becslése.
- Város és várostérség kormányzása (tervezés, beavatkozások, közösségi funkciók szervezése, részvétel, fejlesztési rezsimek, intézményi modellek).

- A nagyvárosok helye az önkormányzati rendszerben. Szerk. Tóth J. Rechnitzer J. MTA RKK, Pécs-Győr. Kézirat. 1990.
- Beluszky P. (1999): Magyarország település földrajza. Általános rész. Dialóg Campus Kiadó.
- Beluszky Pál – Győri Róbert (1999): A magyarországi városhálózat és az EU csatlakozás. Tér és Társadalom. 1–2, 1–30.
- Beluszky Pál, Győri Róbert (2004) Fel is út, le is út... (Városaink településhierarchiában elfoglalt pozícióinak változásai a 20. században). Tér és Társadalom 1. sz. 1–41.o.
- Enyedi Gy. (2010) Városok a közép-európai átmenetben. In: A területi kutatások csomópontjai. Szerk. Barta Györgyi, Beluszky Pál, Földi Zsuzsa, Kovács Katalin. MTA RKK, Pécs. 223–243.o.
- Enyedi György (1997): A sikeres város. Tér és Társadalom, 4. 1–9.
- Enyedi Gy. (2012): Városi világ. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Enyedi Gy. (2011): A városnövekedés szakaszai- újrarendelve. Tér és Társadalom, 1. 5–19.
- Lengyel Imre – Rechnitzer János (2000): A városok versenyképességéről. in: Horváth Gyula – Rechnitzer János (szerk.): *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón*. MTA RKK, Pécs. 130–152.
- Pálné Kovács I. (2010): Városi terek kormányzása és a városi rezsimek. Egy induló kutatás margójára. Tér és Társadalom. 4. 3–27.o.
- Rechnitzer János (1993): Szétszakadás vagy felzárkózás. A térszerkezetet alakító innovációk. MTA RKK, Győr
- Rechnitzer János (2002): A városhálózat az átmenetben, a kilencvenes évek változási irányai. Tér és Társadalom. 3. 165–183.
- Rechnitzer János – Grosz A. – Csizmadia Z. (2003): A magyar városhálózat tagozódása az infokommunikációs infrastruktúra alapján az ezredfordulón. Tér és Társadalom. 3. 145–163.
- Rechnitzer János, Páthy Ádám, Berkes Judit (2014) A magyar városhálózat stabilitása. Tér és Társadalom, 2014. Június, 105–128.
- Régiók és nagyvárosok innovációs potenciálja Magyarországon. Szerk.: Grosz András, Rechnitzer János. MTA RKK, Pécs-Győr. 2005.
- Szirmai Viktória et al. (2002): Verseny és/vagy együttműködés? Város és környéke kapcsolatai. Budapest – Székesfehérvár, MTA Szociológiai Kutatóintézet, MTA RKK NYUTI Közép-dunántúli Kutatócsoport.
- Tagai G. (2010) A városok szerepe a kelet-közép-európai országok térszerkezetének formálásában. In: A területi kutatások csomópontjai. Szerk. Barta Györgyi, Beluszky Pál, Földi Zsuzsa, Kovács Katalin. MTA RKK, Pécs. 244–260. o.
- Faragó L. (2006): A városokra alapozott területpolitika koncepcionális megalapozása. Tér és Társadalom, 2. 83–102.
- Faragó L. (2008): A funkcionális városi térségekre alapozott településhálózat-fejlesztés normatív koncepciója. Falu-Város-Régió, 3. 27–32.
- Faragó L. (2009): A településhálózat és annak alakítása (A városokról való diskurzus folytatása). Területi Statisztika 3. 257–263.
- Pálné Kovács I. (2008) Az új várospolitikai kormányzási filozófiája. Tér és Társadalom, 1. 45–57.
- Pálné Kovács Ilona (2010) Városi terek kormányzása és a városi rezsimek. Egy induló kutatás margójára. Tér és Társadalom, 4. 3–28.
- Somlyódy Péter (2011) Az agglomerációk jelentőségének változásai az államszervezés és a városi kormányzás szempontjából. Tér és Társadalom, 3. 27–59.
- Lux G. (2013) Kritikus tömeg alatt: fejlesztési együttműködések a kisebb nagyvárosokban. Tér és Társadalom, 4. 52–74.
- Faragó L, Lux G. (2014) Kurrens portéka vagy múzeumi tárgy? Növekedési pólusok és iparági körzetek a fejlesztés politikájában. Tér és Társadalom, 2. 11–30.
- Tagai G. (2010): A városok szerepe a kelet-közép-európai országok térszerkezetének formálásában. In: Barta Gy., Beluszky P., Földi Zs., Kovács K., (szerk.) A területi kutatások csomópontjai. MTA RKK, Pécs. 244–260.
- Horváth Gy. (2014) Spaces and places in Central and Eastern Europe: Historical Trends and Perspective. Routledge, London.
- Barta Gy., Keresztély K., Sipos A (szerk) (2010) A „világváros” Budapest két századfordulón. Napvilág Kiadó, Budapest.

Köszönöm a figyelmet!